

THE IMPORTANCE OF THE INNOVATIVE APPROACH IN THE ACTIVITIES OF THE TRANSNATIONAL CORPORATION

Mahmudov Ravshanbek Mashrabboy o'g'li
Jahon Iqtisodiyoti va Diplomatiya Universiteti,
Tashqi iqtisodiy faoliyat yo'nalishi magistranti
E-mail: ravshanbekmahmudov1123@gmail.com

ABSTRACT

The article examines the necessity of developing existing Transnational Corporations (TNCs) into three innovations. It examines the reasons why TNCs should focus on innovation, the role of innovative TNCs in the global economy, and the relationship between research and development (R&D) resources and total TNC revenues. By examining this, the article presents an assessment of the importance of innovation for the growth and success of TNCs.

This article is primarily based on statistics published this year by visualcapitalist.com, statista.com, companiesmarketcap.com, and is the result of an analysis based on an econometric model.

Key words: TNK, innovations, world economy, money spent on research and development, annual income, market capitalization.

ЗНАЧЕНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ КОРПОРАЦИИ В РАБОТЕ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНОЙ КОРПОРАЦИИ

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается необходимость развития существующих транснациональных корпораций (ТНК) по трем инновациям. В нем рассматриваются причины, по которым ТНК следует сосредоточиться на инновациях, роль инновационных ТНК в глобальной экономике, а также взаимосвязь между ресурсами исследований и разработок (НИОКР) и общими доходами ТНК. Исследуя это, в статье представлена оценка важности инноваций для роста и успеха ТНК.

Эта статья в основном основана на статистических данных, опубликованных в этом году сайтами Visualcapitalist.com, statista.com, Companiesmarketcap.com, и является результатом анализа, основанного на эконометрической модели.

Ключевые слова: ТНК, инновации, мировая экономика, деньги, потраченные на исследования и разработки, годовой доход, рыночная капитализация.

TRANSMILLIY KORPORATSIYA FAOLIYATIDA INNOVATSION YONDASHUVNING AHAMIYATI

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola innovatsiyalarga asoslangan Transmilliy korporatsiyalarni (TMK) rivojlantirishning mohiyati va zarurligini o'rganadi. Unda TMKlar innovatsiyalarga e'tibor qaratishlari kerakligi sabablari, innovatsion TMKlarning jahon iqtisodiyotidagi o'rni, ilmiy-tadqiqot va ishlanmalar (R&D) xarajatlari bilan TMKning umumiy daromadlari o'rtasidagi bog'liqlik o'rganiladi. Ushbu jihatlarni o'rganib chiqib, maqola TMKlarning o'sishi va muvaffaqiyati uchun innovatsiyalarning ahamiyati nechog'lik muhim ekanligini ko'rsatib beradi.

Bu maqola birinchi navbatda visualcapitalist.com, statista.com, companiesmarketcap.com saytlarining joriy yilda e'lon qilingan statistik ma'lumotlariga tayanadi va unda ular ekonometrik model asosida tahlil o'tkazilgan.

Kalit so'zlar: TMK, innovatsiyalar, jahon iqtisodiyoti, ilmiy-tadqiqot ishlanmalariga sarflangan xarajatlar, yillik daromad, bozor kapitallashuvi.

Bugungi dinamik va o'zaro bog'liq global iqtisodiyotda innovatsiyalar raqobatdosh ustunlik va barqaror o'sishning asosi hisoblanadi. Transmilliy korporatsiyalar (TMK) uchun doimiy ravishda innovatsiyalar kiritish va rivojlanayotgan bozor talablariga moslashish qobiliyati ularning global maydondagi mavqeini saqlab qolish uchun juda muhimdir. Innovatsiyalarni korporativ madaniyatning asosiy tamoyili sifatida qabul qilish TMKlarning rivojlanishi va ular ichida faoliyat yuritayotgan jamiyatlarga ijobiy hissa qo'shishi uchun zarurdir.

Innovatsiyalar TMK o'sishi uchun harakatlantiruvchi kuch sifatida ko'riladi va ilg'or mahsulot va xizmatlarni joriy etishdan mavjud jarayonlar va biznes modellarini takomillashtirishgacha bo'lgan keng ko'lamli faoliyatni o'z ichiga oladi. TMKlar uchun innovatsiyalar o'sish katalizatori bo'lib xizmat qiladi va ularga quyidagilarga imkon beradi:

- Rivojlanayotgan ehtiyojlar va imtiyozlarga javob beradigan innovatsion yechimlarni ishlab chiqish orqali TMKlar o'z imkoniyatlarini kengaytirishlari va foydalanilmagan bozor salohiyatidan foydalanishlari mumkin.

- Innovatsiyalar TMKlarni raqobatchilardan ajratib turadi, bu ularga noyob qiymat takliflarini talab qilish va sodiq mijozlar bazasini jalb qilish imkonini beradi.

- Innovatsion jarayonlar va texnologiyalar operatsiyalarni soddalashtirishi, xarajatlarni kamaytirishi va umumiy samaradorlikni oshiradi, bu esa rentabellikni oshirishga olib keladi.

•Innovatsiyalarga dinamik va tezkor tashkiliy madaniyatni rivojlantiradi, bu TMKlarga o‘zgaruvchan bozor sharoitlariga tezda moslashish va yangi imkoniyatlarni o‘zlashtirish imkonini beradi.

Innovatsiyalarga asoslangan TMKni rivojlantirish.

Ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarga sarmoya kiritish bu yangi bilimlarni shakllantirish va yangi texnologiyalarni yaratish faoliyati bo‘lib - innovatsiyalar uchun asos hisoblanadi[1]. Innovatsiyalarni asosiy biznes strategiyasi sifatida qabul qilish TMK faoliyatining barcha jihatlarini qamrab oluvchi yaxlit yondashuvni talab qiladi. Rahbarlarning innovatsiyalarga bo‘lgan qat’iy majburiyatini o‘rnatish: Rahbarlar innovatsion tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlashlari, resurslarni taqsimlashlari va ijodkorlik va tavakkalchilik uchun qulay muhitni yaratishlari kerak.

Ilmiy tadqiqot ishlanmalari nima va ularga sarmoya kiritish kompaniyalar uchun nimalar beradi?

•Tadqiqot va ishlanmalar (R&D) atamasi kompaniyalar innovatsiyalar yaratish va yangi mahsulot va xizmatlarni joriy etish bo‘yicha amalga oshiradigan bir qator tadbirlarni tavsiflash uchun ishlatiladi.[2]

•Tadqiqot va ishlanmalar kompaniyalarning innovatsiyalar va yangi mahsulot va xizmatlarni joriy etish yoki mavjud takliflarini yaxshilaydi va shu orqali jamiyatga ijtimoiy foyda keltiradi

•Ilmiy tadqiqot ishlanmalari kompaniyaga bozordagi yangi istaklar yoki ehtiyojlarni qondirish orqali raqobatchilardan oldinda bo‘lishga imkon beradi, daromadlarni oshishiga olib keladi.

1-jadval: Dunyoning 50 ta eng innovatsion TMKlari ro‘yhati (2023)

1. Apple	18. IBM	35. Merck
2. Tesla	19. 3M	36. ByteDance
3. Amazon	20. Tata Group	37. Bosch
4. Alphabet	21. Roche	38. Dell
5. Microsoft	22. Oracle	39. Glencore
6. Moderna	23. BioNTech	40. Stripe
7. Samsung	24. Shell	41. Saudi Aramco
8. Huawei	25. Schneider Electric	42. Coca-cola
9. BYD company	26. P&G	43. Mercedes-Benz Group
10. Siemens	27. Nestle	44. Alibaba
11. Pfizer	28. General Electric	45. Walmart
12. Johnson & Johnson	29. Xiaomi	46. Petro China
13. SpaceX	30. Honeywell	47. NTT
14. Nvidia	31. Sony	48. Lenovo
15. ExxonMobil	32. Sinopec	49. BMW
16. Meta	33. Hitachi	50. Unilever
17. Nike	34. McDonald’s	

Manba: <https://www.visualcapitalist.com/most-innovative-companies-2023/>

Izoh: *Ro'yxat Boston Consulting Group (BCG) tomonidan tuzilgan bo'lib, u har yili eng innovatsion kompaniyalar reytingini e'lon qiladi. 2022-yil dekabr va 2023-yil yanvar oylari davomida 1000 dan ortiq innovatsion menejerlar o'rtasida o'tkazilgan so'rov natijalariga ko'ra, BCG kompaniya faoliyatini to'rt jihat bo'yicha baholaydi:

- Global fikr almashish: barcha global innovatsiyalar rahbarlaridan olingan ovozlarning soni

- Sanoat bo'yicha tengdosh ko'rinishi: kompaniyaning o'z sanoatidagi rahbarlardan olingan ovozlarning soni

- Sanoatning buzilishi: tarmoqlar bo'yicha ovozlarning xilma-xillik indeksi (Herfindahl-Hirschman)

- Qiymat yaratish: 2020-yil yanvardan 2022-yil dekabrgacha bo'lgan 3 yillik davr mobaynida aksiyadorlarning umumiy daromadi, shu jumladan aksiyalarni qaytarib sotib olish.[3]

2-jadval: Daromadi bo'yicha Jahonning eng yirik 10 ta TMKlari ro'yxati (2023-yil, mlrd AQSh dollarida).

TMK nomi	Joylashgan davlati	Daromadi
1. Walmart	AQSh	638.78
2. Amazon	AQSh	554.02
3. Saudi Aramco	Saudiya Arabistoni	502.35
4. Sinopec	Xitoy	473.53
5. PetroChina	Xitoy	435.30
6. Berkshire Hathaway	AQSh	401.77
7. Apple	AQSh	383.28
8. United Health	AQSh	359.98
9. CVS Health	AQSh	347.80
10. Exxon Mobile	AQSh	346.17

Manba: Companies ranked by revenue (2023),

<https://companiesmarketcap.com/largest-companies-by-revenue/>

2023-yilda eng yuqori daromadga ega bo'lgan TMKlar o'ntaligini ko'radigan bo'lsak ularning 7 tasi eng innovatsion TMKlar 50 taligidan o'rin egallagan. Faqatgina Berkshire Hathaway, United Health va CVS Health kompaniyalari innovatsion TMKlar ro'yxatiga kirmagan.

3-jadval: Bozor kapitallashuvi bo'yicha Jahonning eng yirik 10 ta TMKlari ro'yxati (2023-yil, trln AQSh dollarida).

TMK nomi	Joylashgan davlati	Bozor kapitallashuvi
1. Apple	AQSh	2.974
2. Microsoft	AQSh	2.783
3. Saudi Aramco	Saudiya Arabistoni	2.142
4. Alphabet (Google)	AQSh	1.658
5. Amazon	AQSh	1.519
6. NVIDIA	AQSh	1.156
7. Meta Platforms	AQSh	0.834
8. Berkshire Hathaway	AQSh	0.777
9. Tesla	AQSh	0.759
10. Eli Lilly	AQSh	0.554

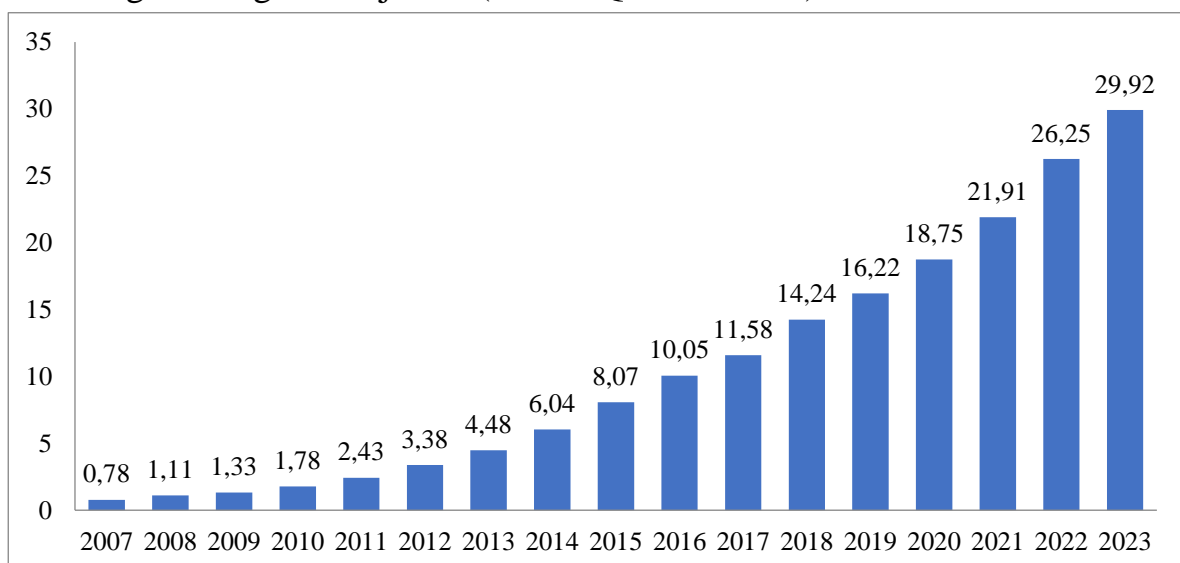
Manba: Largest Companies by Market Cap (2023), <https://www.fool.com/research/largest-companies-by-market-cap/>

Bozor kapitallashuvi bo'yicha eng kata TMKlar o'ntaligini ko'rib chiqadigan bo'lsak, ularning Faqatgina 2 tasi: Berkshire Hathaway va Eli Lilly kompaniyalari yuqori innovatsion kompaniyalar elliktaligiga kirmagan.

Innovatsion rivojlanishni ta'minlash uchun turli sohalar va yo'nalishlardagi kompaniyalar ilmiy-tadqiqot ishlarini olib boradilar - farmatsevtika, yarimo'tkazgichlar va texnologiya kompaniyalari odatda eng ko'p pul sarflaydi.

Yuqoridagi innovatsion TMKlar va ularning daromad va kapitali bo'yicha keltirilgan jadvallardan Innovatsiyalarga qilingan xarajatlar kompaniyaning daromadi o'sishiga xissa qo'shishini tahmin qilish mumkin. Bu tahminni aniqlashtirish uchun quyida ilmiy tadqiqot ishlanmalariga xarajatlari bo'yicha jahonda yetakchi TMKlardan biri Apple kompaniyasining 1yillik xarajatlari uning yillik daromadiga korrelyatsiyasi ekonometrik chiziqli regressiya modeli asosida tahlil qilib ko'ramiz.

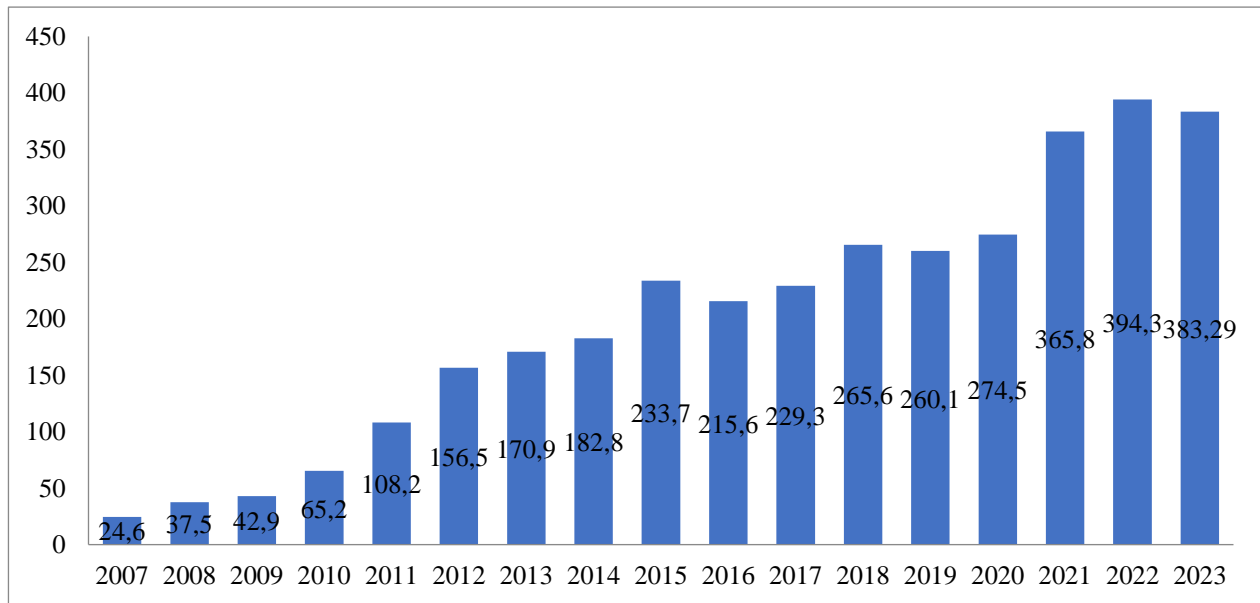
1-grafik: 2007 yildan 2023 yilgacha bo'lgan davrda Apple tadqiqot va ishlanmalarga sarflagan xarajatlari (mlrd AQSh dollarida).

Manba: <https://www.statista.com/statistics/273006/apple-expenses-for-research-and-development/>

Yuqoridagi grafikda ko‘rishimiz mumkinki, Apple kompaniyasining ilmiy tadqiqod ishlanmalariga ajratilgan yillik mablag‘lari barqaror suratda o‘shib borgan va 2023-yilga kelib o‘zining rekord ko‘rsatkichiga erishgan.

2-grafik: Global revenue of Apple from 2007 to 2023(mlrd AQSh dollarida).

Manba: <https://www.statista.com/statistics/265125/total-net-sales-of-apple-since-2004/>

Chiziqli regressiyaning matematik formulasi quyidagicha:

$$y = \beta_0 + \beta_1 * x + e \quad [4]$$

bu formula orqali Apple kompaniyasining yillik daromadi va uning ilmiy tadqiqod ishlanmalariga qilgan xarajatlari o‘rtasidagi bog‘liqlik, Agar innovatsiya uchun xarajat qilmasa kompaniyaning yillik daromadi qancha bo‘lishi va qilsa daromadi qanchaga ortishi haqida prognoz qilish mumkin.

1 va 2-grafikda keltirilgan ma’lumotlarni R-studio dasturiga kiritib, shu ma’lumotlar ustida chiziqli regression model tuzildi va kerakli kodlarni yozish bilan modelimiz ustida amallar bajarildi.

step 3: Performing the linear regression analysis

```
model=lm(y~x);model
```

```
##
```

```
## Call:
```

```
## lm(formula = y ~ x)
```

```
##
```

```
## Coefficients:
```

```
## (Intercept)      x
##      74.00      12.07
summary(model)
##
## Call:
## lm(formula = y ~ x)
##
## Residuals:
##      Min       1Q   Median       3Q      Max
## -58.814 -30.287  4.866  27.286  62.275
##
## Coefficients:
##              Estimate Std. Error t value Pr(>|t|)
## (Intercept)  73.997    14.572   5.078 0.000136 ***
## x            12.073     1.052  11.477 7.92e-09 ***
## ---
## Signif. codes:  0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1
##
## Residual standard error: 39.25 on 15 degrees of freedom
## Multiple R-squared:  0.8978, Adjusted R-squared:  0.891
## F-statistic: 131.7 on 1 and 15 DF, p-value: 7.925e-09
```

Chiziqli regressiya modeli asosida qilingan tahlil natijalarini yuqorida ko‘rish mumkin. Tahlil natijalariga ko‘ra, y (Apple kompaniyasining yillik daromadi) ning x (ilmiy tadqiqot ishlanmalariga qilingan yillik xarajat) ga bo‘g‘liqligi yuqori baholangan bo‘lib, kompaniyaning yillik daromadi agar ilmiy tadqiqot ishlanmalariga investitsiya kiritmasa 73.997 mlrd AQSh dollarini tashkil qiladi, agar investitsiya kiritssa har 1 mlrd AQSh dollari uchun kompaniya daromadi 12.072 mlrd AQSh dollariga ortishi baholangan. Bu tuzgan modelimizning ishonchliligini R-studio dasturi 89% deb topdi.

TMKlar ijtimoiy muammolarni hal qilish va barqaror rivojlanishga erishish uchun o‘zlarining innovatsion imkoniyatlarini kengaytirishlari kerak. Buning uchun birinchi navbatda ilmiy tadqiqot ishlanmalariga yo‘naltirilgan ichki va tashqi investitsiyalar oqimini ko‘paytirishi va uni munosib taqsimlashi talab etiladi. Ilmiy tadqiqot ishlanmalariga investitsiyalarni yo‘naltirish orqali TMKlar, yuqorida o‘tkazilgan ekonometrik tahlilda keltirilganidek, ham moddiy tomondan yutadi ya‘ni daromadlari oshib boradi, ham bugungi kunda global muommolarga aylanib ulguragan ekologik va ijtimoiy (sog‘liqni saqlash, ta‘lim) maqsadlarga mos keladigan innovatsiyalarga e‘tibor

qaratish orqali ular nafaqat o'z obro'si va brend qiymatini oshirishi, balki dunyoga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

XULOSA

Innovatsiyalar shunchaki mashhur so'z emas; bu XXI asrda rivojlanayotgan TMKlarning qon tomiridir. Innovatsiyalarni biznesning asosiy strategiyasi sifatida qabul qilish va ijodkorlik va tavakkalchilikni rivojlantiruvchi muhitni rivojlantirish orqali TMKlar barqaror o'sishga erishadilar, raqobatdoshlikni mustahkamlaydilar va o'zlari faoliyat yuritayotgan jamiyatlarga ijobiy hissa qo'shishadilar. Dunyo misli ko'rilmagan sur'atlar bilan rivojlanishda davom etar ekan, innovatsiyalar yorqinroq va barqaror kelajakni shakllantirish yo'lida yetakchilik qilishga intilayotgan TMKlar uchun muvaffaqiyatning asosiy hal qiluvchi omili bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Sean Ross, "Why you should invest in Research and development (R&D)", investopedia.com, 25.06.2023 - <https://www.investopedia.com/ask/answers/043015/what-are-benefits-research-and-development-company.asp>
2. Will Kenton, "Research and development (R&D) definition, types and importance". – investopedia.com 19.07.2023 - <https://www.investopedia.com/terms/r/randd.asp>
3. Marcus Lu, "Ranked: The most innovative companies in 2023", visualcapitalist.com, 13.07.2023 - <https://www.visualcapitalist.com/most-innovative-companies-2023/> Matyokub Bakoev, "Marketing application. Simple linear regression in R" –lecture - 27.09.2023.